

Огляд дозволів на викиди в атмосферне повітря декількох підприємств у п'яти промислових містах

Київ, 2019

МАТЕРІАЛ ПІДГОТОВЛЕНО В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КАМПАНІЇ ЗА ЧИСТЕ ПОВІТРЯ В МІСТАХ СХІДНОЇ УКРАЇНИ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ “АРНІКА” (ЧЕХІЯ) І “ЦЕНТР ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ “ЕКОДІЯ” (УКРАЇНА)

TRANSITION

У ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ ПРОЖИВАЄ МАЙЖЕ 12 МЛН УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ДИХАЮТЬ ЗАБРУДНЕНИМ ПОВІТРЯМ

За інформацією Міністерства енергетики та захисту довкілля (Мінекоенерго) топ-20 найбільших забруднювачів повітря 2018 року¹ традиційно очолюють підприємства з великих промислових регіонів України. Серед них:

- Металургійний комбінат ім. Ілліча, м. Маріуполь;
- Металургійний комбінат Азовсталь, м. Маріуполь;
- АрселорМіттал Кривий Ріг, м. Кривий Ріг;
- Запоріжсталь, м. Запоріжжя.

Одночасно за даними Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського рівень забруднення повітря у таких промислових містах, як Кривий Ріг та Запоріжжя є високим, а у Маріуполі і Дніпрі - дуже високим².

Підприємства в Україні діляться на три групи відповідно до потужності. Дозволи на викиди до повітря для підприємств II та III груп видаються обласними державними адміністраціями, а для групи I (найбільші) – Мінекоенерго. Дозвіл для I групи видають на сім років, для II групи – на 10 років, а для III групи – на необмежений період часу.

¹[https://menr.gov.ua/files/images/news_2019/18112019/20_%D0%97%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%96%D0%B2_%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%80%D1%8F-2018_%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F%20\(1\).pdf](https://menr.gov.ua/files/images/news_2019/18112019/20_%D0%97%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%96%D0%B2_%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%80%D1%8F-2018_%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F%20(1).pdf)

² Огляд стану забруднення навколишнього природного середовища на території України за даними спостережень гідрометеорологічних організацій за 2018 рік http://cgo-sreznevskyi.kiev.ua/index.php?fn=u_zabrud&f=ukraine

Коли у підприємства закінчується термін дії дозволу, воно має пройти процедуру отримання нового. У цьому випадку у громадськості є можливість подати свої коментарі та зауваження, зокрема, щодо обов'язкових умов зі скорочення викидів, як умови видачі нового дозволу³. Якщо промисловий об'єкт є новим, реконструйованим або розширеним він повинен отримувати дозволи у рамках процедури ОВД. У цьому випадку можливості для участі громадськості є більш широкими⁴.

МАРІУПОЛЬ

Найбільші промислові підприємства міста це - ПАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча" (дозвіл виданий Міністерством екології та природних ресурсів та дійсний до 27.01.2024 року)⁵, та ПАТ "Металургійний комбінат "Азовсталь" (дозвіл виданий Міністерством екології та природних ресурсів і дійсний до 02.02.2024 року)⁶. Для обох підприємств затверджено плани дій зі скорочення викидів відповідно до виданих дозволів.

КРИВИЙ РІГ

Дозволи на викиди речовин-забруднювачів до атмосферного повітря ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" ^[ОВД]доступні на офіційному сайті компанії⁷:

Дозволи видано Міністерством екології та природних ресурсів:

- промайданчик № 1 металургійного виробництва - дійсний до 18.03.2026 року;
- металургійне виробництво - до 02.02.2025 року;
- коксохімічне виробництво - до 29.12.2021 року;
- гірничий департамент, відкриті розробки - до 17.12.2025 року;

³ Постанова МЕРП № 108 від 9 березня 2006 року "Про затвердження Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються об'єкти викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0341-06>

⁴ Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

⁵ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/MMK-im-Illicha.pdf>

⁶ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Azovstal.pdf>

⁷ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Arcelormittal-Kryvyi-rig.pdf>

- металургійне виробництво - до 27.09.2023 року.

Ще 7 дозволів для ПАТ “АрселорМіттал Кривий ріг” були видані Департаментом екології та природних ресурсів Дніпропетровської ОДА . Один - дійсний до 18.06.2025, шість - видані 18.06.2015 та мають необмежений термін дії. На сайті ПАТ “АрселорМіттал Кривий ріг” розміщено не весь документ, а лише перші загальні сторінки без конкретних даних про викиди.

ЗАПОРІЖЖЯ

ПАТ “Запоріжсталь” має дозвіл на викиди речовин-забруднювачів до атмосферного повітря, який виданий Міністерством екології та природних ресурсів і дійсний до 29.12.2024 року⁸.

ХАРКІВ

Жодне промислове підприємство з Харкова не входить до двадцятки забруднювачів. При цьому якість повітря у місті є низькою. У 2018 році у Харкові було зафіксовано перевищення за вмістом сажі.

Великі підприємства міста:

- ПАТ “Харківський коксовий завод” - дозвіл виданий Міністерством екології та природних ресурсів і дійсний до 07.12.2024 року⁹.
- ПАТ “Термолайф” (завод із виготовлення мінераловатної продукції) - дозвіл виданий Міністерством екології та природних ресурсів і дійсний до 23.10.2021 року¹⁰.

⁸ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Zaporizhstal.pdf>

⁹ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Kharkivsky-koksovyi-zavod.pdf>

¹⁰ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Termolife.pdf>

ДНІПРО

золівдвал - до 30.11.2023 року.

Одним з забруднювачів повітря у Дніпрі є ПАТ "ДТЕК Дніпроенерго" ВП "Придніпровська ТЕС".

ПАТ "ДТЕК Дніпроенерго" ВП "Придніпровська ТЕС" має дозволи на викиди до атмосферного повітря, видані Міністерством екології та природних ресурсів:

- ВП "Придніпровська ТЕС" - до 08.06.2025 року;

- ВП "Придніпровська ТЕС"

ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ВИРІШЕННЯ

I. Процедура отримання дозволу

А. Суб'єкт господарювання, тобто підприємство може самостійно розробляти документи, що обґрунтовують дозволи, або може залучати установи й організації, що мають право на розробку таких документів відповідно до затвердженого переліку Міністерства енергетики та захисту довкілля (Мінекоенерго) .

За інформацією Мінекоенерго за 9 місяців 2019 року було видано 62 дозволи на викиди речовин-забруднювачів до атмосферного повітря. Для жодного з цих дозволів підприємствами-одержувачами не були розроблені документи, що б їх обґрунтували¹¹. Документи були розроблені організаціями, які мають на це право відповідно списку Мінекоенерго.

Інформація про видані дозволи є на сайті Мінекоенерго¹² та Єдиному державному веб-порталі відкритих даних¹³.

Б. Мінекоенерго для розгляду підтверджуючих документів має 10 робочих днів. Цей період не є достатнім для професійного розгляду та прийняття рішення щодо видачі дозволу.

II. Реалізація природоохоронних заходів щодо скорочення викидів

Підприємство має дозвіл на викиди речовин-забруднювачів до атмосферного повітря та, відповідно до нього, - план заходів зі скорочення викидів. Отримуючи новий дозвіл, підприємства часто переносять природоохоронні заходи з попереднього дозволу, таким чином відтермінуючи їх виконання.

Крім цього місцева влада не відстежує їх виконання. Відсутні штрафи за невиконання природоохоронних заходів.

III. Покарання за ведення діяльності без дозволу або невиконання його вимог

Розмір штрафів за ведення діяльності без дозволу є незначним. Згідно Адміністративного кодексу штраф за ведення діяльності без дозволу на викиди речовин-забруднювачів або невиконання його вимог становить від 85 грн. до 136 грн¹⁴.

Згідно Кримінального кодексу забруднення атмосферного повітря шкідливими для життя та здоров'я людей або довкілля речовинами промислового виробництва внаслідок порушення спеціальних правил караються штрафом від 170 до 340 грн або обмеженням/позбавленням волі на строк від двох до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади до трьох років¹⁵.

¹¹ <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Vidpovid-mineko.pdf>

¹² <https://menr.gov.ua/content/perelik-subektiv-gospodaryuvannya-obekt-yakogo-nalezhit-do-i-grupi-yaki-otrimali-dozvoli-na-vikidi-zabrudnyuyuchih-rechovin-v-atmosferne-povitrya-ni-0101-01042017.html>

¹³ <https://data.gov.ua/dataset/e64b85e9-a1b4-433f-9b71-1fef1c17636d>

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10>

¹⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page8> стаття 241

IV. Висновки

Для вирішення проблемних питань необхідно прийняти **Закон України “Про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення”**.

Закон передбачає розробку та закріплення в Україні такого поняття як “найкращі доступні технології” (НДТ) для різних галузей промисловості. Підприємства будуть отримувати дозволи на викиди до повітря не на основі своїх розрахунків, а на основі розрахунків для відповідного виробничого процесу за умови використання НДТ. Для того, щоб отримати дозвіл, підприємство має скоротити об'єм своїх викидів до того об'єму, який би утворювався при умові застосування НДТ. Таким чином, у законодавстві України нарешті з'явиться регуляторний важіль, що стимулюватиме підприємства до модернізації.

Реєстр викидів і перенесення забруднювачів (РВПЗ)

Закон також передбачає створення відкритої системи обліку забруднення від промислових підприємств. Процес видачі дозволів має бути абсолютно прозорим як для державних органів, так і для громадськості. У базі даних буде міститися вся інформація про дозвільний процес, звіти підприємств про фактичні викиди, інформація про результати перевірок і приписів, а також про їх виконання.

Перехід від НПСВ до Закону “Про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення”

Викиди від великих спалювальних установок (вугільних ТЕЦ і ТЕС) мають скорочуватися відповідно Національного плану скорочення викидів. Після того, як буде прийнято Закон “Про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення”, регулювання їхньої діяльності має відбуватися згідно прийнятого закону. Треба розробити чітке роз'яснення, як має відбуватися цей перехід, із визначенням термінів і розподілом обов'язків залучених сторін.

Державна екологічна інспекція

Практика попередніх років показала, що часто у Державної екологічної інспекції (ДЕІ) не вистачало повноважень для того, щоб ефективно контролювати та запобігати шкоді довкіллю. Через недосконалість законодавства недопуск ДЕІ на територію підприємства став загальною практикою. Має бути проведений перегляд того, як, на яких засадах і з якими повноваженнями має працювати нова ДЕІ.

На нашу думку, вона має бути:

- єдиною для всіх сфер довкілля (необхідно усунути дублювання повноважень із галузевими агентствами);
- незалежною від галузевих міністерств, щоб уникнути конфлікту інтересів;
- відкритою, публічною, прозорою (у тому числі, завдяки введенню РВПЗ);
- уповноваженим для ефективного нагляду (контролю).

Відповідальність за порушення екологічного законодавства

Крім створення ефективного контролюючого органу, потрібно внести доповнення до Кримінального Кодексу України для посилення відповідальності за порушення екологічного законодавства. Перелік правопорушень, що пропонуються до кваліфікації, як кримінальні, наведено у ст. 2-4 Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства¹⁶. Необхідно внести зміни до ККУ задля можливості використання вказаних заходів кримінально-правового характеру проти підприємств, що порушують екологічне законодавство.

Також потрібно збільшити розміри штрафів за забруднення навколишнього середовища, оскільки, на нашу думку, наявні розміри не стимулюють забруднювачів шукати шляхи до зменшення або уникнення шкоди довкіллю.

¹⁶ У 2006 році Україна приєдналася до Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства, укладеної 04.11.1998 у м. Страсбург. Україна підписала Конвенцію на умовах обов'язкової ратифікації https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_560

Екологічний податок

Крім законодавчих методів регулювання діяльності підприємств-забруднювачів використовувати також економічні. Як каральні, так і заохочувальні. Зокрема, необхідно збільшити ставку екологічного податку. Основна його роль у тому, щоб підприємству було більш вигідно зробити модернізацію, ніж платити податок. Серед заохочувальних методів розробити механізми фіскального стимулювання (на певний період часу) для підприємств, що покращують свої екологічні показники. Необхідно створити механізм державної підтримки та контролю за заходами зменшення забруднення великими промисловими підприємствами.